

**Samantekt
Umhverfisstofnunar
um bráðamengun
árið 2019**

Inngangur

Samantekt þessi yfir bráðamengun á árinu 2019 er unnin í samræmi við 26. gr. reglugerðar nr. 1010/2012 um viðbrögð við bráðamengun hafs og stranda en samkvæmt henni skal Umhverfisstofnun fyrir 15. september ár hvert taka saman og birta opinberlega upplýsingar um bráðamengun næstliðins árs. Í samantektinni skal einnig greint frá eftirliti, æfingum og samstarfi við mengunarvarnaráð hafna, hafnir og stofnanir.

Skylt er samkvæmt lögum nr. 33/2004 um varnir gegn mengun hafs og stranda að tilkynna um bráðamengun en það fer eftir staðsetningu atviksins til hvaða aðila tilkynna skal um mengunina. Ef um er að ræða bráðamengun innan hafnarsvæða skal tilkynna um hana til viðkomandi hafnarstjóra sem ber ábyrgð á að gripið sé til viðeigandi bráðaaðgerða til að hefta útbreiðslu og koma í veg fyrir frekara tjón vegna mengunarinnar. Hafnarstjóra ber að tilkynna Umhverfisstofnun og heilbrigðisnefnd um bráðamengun strax og vart verður við hana. Ef bráðamengun verður utan hafnarsvæða skal tilkynna um hana til vaktstöðvar siglinga sem kallar til vakthafandi aðila innan Umhverfisstofnunar, enda ber stofnunin ábyrgð á að gera viðeigandi ráðstafanir vegna mengunarinnar. Ef um er að ræða mengunaróhapp á landi skal tilkynna það til viðkomandi slökkviliðs. Nánari upplýsingar um tilkynningar vegna bráðamengunar og viðbrögð við bráðamengun er að finna í lögum nr. 33/2004 um varnir gegn mengun hafs og stranda og reglugerð nr. 1010/2012 um viðbrögð við bráðamengun hafs og stranda.

Hér á eftir eru teknar saman upplýsingar um tilkynningar um bráðamengun innan hafnarsvæða sem Umhverfisstofnun bárust árið 2019 og upplýsingar um bráðamengun eða atburði utan hafnarsvæða sem tilkynnt var um. Ekki er fjallað um mengunaróhöpp á landi sem skylt er að tilkynna til viðkomandi slökkviliðs, nema Umhverfisstofnun hafi einnig borist tilkynning um óhappið.

Skammstafanir

Hér á eftir er yfirlit um helstu skammstafanir sem notaðar eru í þessari samantekt:

AECO – Association of Arctic Expedition Cruise Operators

EMSA – Siglingaöryggisstofnun Evrópu

HES – Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga

LHG – Landhelgisgæsla Íslands

ODR – Olíudreifing

UST – Umhverfisstofnun

Tilkynningar um mengunaróhöpp á landi árið 2019

Hvenær	Hvar	Hvað	Aðgerðir/athugasemdir
29. janúar	Örfirisey	Tilkynnt um eld í tómun olútanki í eigu Skeljungs í Örfirisey.	Staðbundinn og lítill eldur sem var slökktur með handslökkvitæki.
1. ágúst	Við Valshóla í Breiðholti	Olíuóhapp við settjörn í Elliðaárdal.	Heilbrigðiseftirlit Reykjavíkur setti niður ísogspylsur og -mottur og var yfirborðsvatn sogið burt.

Tilkynningar um bráðamengun innan hafnarsvæða árið 2019

Hvenær	Hvar	Hvað	Aðgerðir/athugasemdir
2. janúar	Faxaflóahafnir	Málmstykki losnar á skipi Eimskips sem rífur gat á nærliggjandi gáma. Olíublandað vatn skolast í höfnina.	Ísogsgirðing sett í kringum skipið áður en hreinsunaraðgerðir hefjast. Allt hreinsað upp eins og mögulegt er áður en skipið er skolað.
25. júlí	Reykjaneshöfn	Bráðaleki frá togaranum Orlik í Njarðvíkurhöfn vegna gats sem kemur á byrðing togarans undir sjólinu í kjölfar tæringar.	Skipið lokað af með flotgirðingu og sjó dælt úr togaranum. Olíublettir á sjónum að mestu fjarlægðir með flotgirðingunni en stakir blettir hreinsaðir með felliefnum.
6. ágúst	Akureyri	Ábending berst til UST um olíubræk í Akureyrarhöfn, á kafla milli Hofs og Leirunestis.	Málinu vísað til Hafnasamlags Norðurlands þar sem hafnarstjóri ber ábyrgð á viðbrögðum við bráðamengun innan hafnarsvæðis.
7. ágúst	Seyðisfjörður	Ábending berst til HES um olíuleka úr skipsflakinu El Grillo í Seyðisfirði.	Fulltrúar frá UST, LHG og Seyðisfjarðarbæ funduðu með umhverfis- og auðlindaráðherra og LHG kannar aðstæður á vettvangi. Minnisblaði um mögulegar aðgerðir og mat á kostnaði skilað til ráðherra í desember 2019.

20. sept.	Bakkafjörður	Ábending berst til UST um olíumengun í Bakkafjarðarhöfn sem sé viðvarandi vandamál.	Hafnaryfirvöld gripu til aðgerða til að þrifa svæðið. Munu fylgjast grannt með höfninni og minna sjómenn á að ganga vel um.
22. nóv.	Hafnarfjarðarhöfn	Gasolía fer í höfnina frá togaranum Masilik þegar dælt er á milli tanka í skipinu, um 50-100 L.	Mengunin á afmörkuðu svæði milli skips og bryggju. Sápuefni notuð til að fella olíuna.
11. des.	Bakkafjörður	Tilkynning barst frá HES um að olíutankur hefði farið í höfnina á Bakkafirði. Í honum voru um 6.000 L af olíu.	Áætlað að um 2.000 L af olíu hafi farið úr tanknum. Ekki hægt að bregðast við vegna veðurskilyrða, mikið hafrót. Engin olíubrák sýnileg á sjónum eða í fjörum.

Tilkynningar um bráðamengun/atvik utan hafnarsvæða árið 2019

14. janúar	Suður af Reykjanesi	Tilkynning barst til UST frá LHG um að flutningaskipið Helgafell væri vélvarvana 7 sml suður af Reykjanesi en að skipið þurfi ekki aðstoð að svo stöddu.	Tókst að gangsetja skipið á ný.
12. júní	Á siglingaleið frá Skotlandi til Akureyrar	Tilkynning barst frá LHG um að skipið M/V Seabourn Quest hefði tilkynnt um að u.þ.b. 23,4 L af smurolíu hefðu mögulega farið í sjóinn á siglingu skipsins frá Ullapool í Skotlandi til Akureyrar 25. maí – 3. júní.	Enginn leki eða brák á sjónum sýnileg skv. upplýsingum frá skipinu.
1. okt.	Faxaflói	Prammanum Steinunni hvolfir á Faxaflóa á leið til Arnarstapa.	Þyrla LHG ræst út. Dráttarbáturinn Grettir sterki dró pramman að bryggju í Gundartangahöfn.
5. nóv.	Breiðafjörður	Skipið Blíða sekkur norður af Langeyjum á Breiðafirði.	UST óskaði eftir viðbótar gervitunglamyndum frá EMSA og greiningu á hugsanlegri olíumengun frá skipinu. LHG bað skip um að láta vita ef vart yrði við mengun á svæðinu. UST óskaði eftir að skoðað yrði sérstaklega hvort olía hefði lekið frá skipinu við köfun á vegum Rannsóknarnefndar samgönguslysa.

Tilkynningar um strand skipa/báta árið 2019

Hvenær	Hvar	Atburður	Aðgerðir/athugasemdir
4. apríl	Við Skoreyjar á Breiðafirði	Farþegaskipið Særún steytir á skeri við Skoreyjar á Breiðafirði.	Björgunarsveitir ræstar út og þyrlla LHG. Skipið losnaði af strandstað þegar flæddi að. Lítil olíuleki. UST sendi mengunarvarnagirðingu og mannskap á staðinn en höfnin afþakkaði aðstoð.
18. júní	Norðaustur af Stykkishólmi	Skipið Blíða strandar á skeri um 1,2 sjómílur norðaustur af Stykkishólmi.	Enginn leki og skipið losnaði af strandstað. Lítils háttar glussaolía fór í sjóinn.
10. júlí	Súgandafjörður	Báturinn Höski úr Nesi strandar í sunnanverðum Súgandafirði.	Björgunarsveitir ræstar út. Báturinn fjarlægður af strandstað.
9. sept.	Aðalvík á Hornströndum	Báturinn Frændi strandar í Aðalvík.	Sjó var dælt úr bátnum og hann dreginn af strandstað til hafnar á Ísafirði.
10. sept.	Langanes	Báturinn Digranes strandar við sunnanvert Langanes.	Björgunarsveitir og þyrlla LHG ræstar út. Töluverð olía umhverfis bátinn á strandstað. Báturinn mölbrotinn og mikil hreyfing á flakinu á strandstað. Erfitt að grípa til aðgerða vegna aðstæðna á strandstað.
13. nóv.	Utan við Suðureyri	Línubáturinn Einar Guðnason strandar við Göltinn rétt utan við Suðureyri.	Þyrlla LHG ræst út. Ekki hægt að draga bátinn af strandstað vegna aðstæðna og hann mjög illa farinn. Eigandi bátsins í samstarfi við björgunarsveit vann að hreinsun svæðisins.
29. nóv.	Pistilfjörður	Línubáturinn Lágey strandar í vestanverðum Pistilfirði.	Þyrlla LHG ræst út. Báturinn dreginn af strandstað á flóði og til Raufarhafnar. Enginn sjáanlegur olíuleki.

Aðrir atburðir skráðir hjá Landhelgisgæslu Íslands

Auk þeirra atburða sem getið er um hér að framan voru nokkrir atburðir til viðbótar tilkynntir til Landhelgisgæslu Íslands og fylgdist LHG með aðgerðum. Er þar fyrst og fremst um að ræða strand báta eða atburði þar sem ekki var talin hætt á bráðamengun og Umhverfisstofnun því ekki tilkynnt um atburðinn.

Eftirlit Landhelgisgæslu Íslands og CleanSeaNet

Landhelgisgæsla Íslands hefur eftirlit með hafsvæðum Íslands, jafnt úr lofti sem af sjó. Ef vart verður við mengun í eftirliti LHG er tilkynnt um hana til Umhverfisstofnunar. Auk þess sér LHG um móttöku á gervitunglamyndum frá Siglingaöryggisstofnun Evrópu (EMSA) í samræmi við samning LHG og UST þar að lútandi. Gervitunglamyndirnar fást í gegnum CleanSeaNet þjónustu EMSA og eru notaðar til að greina hugsanlega olíumengun innan íslenskrar mengunarlögsögu. Brugðist er við ef eitthvað bendir til að olíumengun gæti á viðkomandi hafsvæði. Árið 2019 voru tvö tilvik um olíumengun staðfest innan íslenskrar mengunarlögsögu í kjölfar greininga á gervitunglamyndum og í tveimur tilvikum var ekki hægt að greina hvort um olútengda mengun væri að ræða eða falska svörun. Nánari upplýsingar um CleanSeaNet og eftirlit í íslenskri mengunarlögsögu er að finna í skýrslu LHG (Annual Marine Oil Pollution Report for the year 2019) sem er aðgengileg á heimasíðu UST.

Æfingar og þjálfun

Núgildandi aðgerðaáætlun Umhverfisstofnunar, Landhelgisgæslu Íslands og Samgöngustofu um viðbrögð við bráðamengun utan hafna og notkun skipaafdrepa var undirrituð af forstjórum viðkomandi stofnana 3. september 2015. Aðgerðaáætlunin er aðgengileg á heimasíðu Umhverfisstofnunar.

Áætlunin fjallar um hvernig bregðast á við þegar óhöpp verða á sjó er varða skip í efnahagslögsögu Íslands sem þykja ógna siglingaöryggi eða geta valdið umhverfistjóni. Áætlunin er hugsuð sem sameiginlegt stjórnæki Umhverfisstofnunar, Landhelgisgæslu Íslands og Samgöngustofu og er ætlað að tryggja fumulast verklag og framkvæmd viðbragða vegna bráðamengunar og þegar hætt er talin á bráðamengun. Auk þess er aðgerðaáætluninni ætlað að tryggja rétta framkvæmd við notkun skipaafdrepa sem útnefnd eru af Samgöngustofu. Skipaafdrepar eru annars vegar innan hafna (neyðarhöfn) og hins vegar skjólgóð svæði sem eru tilgreind utan hafna.

Samkvæmt aðgerðaáætluninni er gert ráð fyrir að tvær æfingar séu haldnar árlega, annars vegar verkleg æfing og hins vegar skrifborðsæfing. Verkleg æfing var haldin við og í Helgúvík í samstarfi við Reykjaneshöfn þann 7. maí 2019 og tóku starfsmenn frá Landhelgisgæslu Íslands, Samgöngustofu og Umhverfisstofnun þátt í æfingunni ásamt starfsmönnum hafnarinnar.

Skrifborðsæfing var ekki haldin árið 2019 en undirbúningur var hafinn fyrir stóra skrifborðsæfingu um notkun skipaafdrepa sem fyrirhuguð var í byrjun árs 2020 og boð um hana sent út í desember 2019.

Í gildi er samningur milli Umhverfisstofnunar og Olíudreifingar um aðstoð ODR í viðbrögðum við bráðamengun og notkun og viðhald mengunarvarnabúnaðar UST. Samkvæmt samningnum er meðal

annars gert ráð fyrir þjálfun og æfingum útkallshóps ODR (kjarnahóps) a.m.k. einn dag árlega. Mengunarvarnaæfing starfsmanna ODR var ekki haldin árið 2019.

Umhverfisstofnun vinnur samkvæmt svokallaðri innri viðbragðsáætlun ef bregðast þarf við vegna bráðamengunar. Haldin var skrifborðsæfing þann 3. október 2019 til að reyna á virkni þeirrar áætlunar.

Fulltrúi Umhverfisstofnar tók þátt í vinnustofu og leitar- og björgunaræfingu sem var skipulögð og haldin af AECO, Landhelgisgæslu Íslands og Joint Rescue Coordination Centre North-Norway (2019 Joint Arctic SAR Workshop and Tabletop Exercise) í Reykjavík í apríl 2019.

Samráðsfundir Landhelgisgæslu Íslands, Samgöngustofu og Umhverfisstofnunar voru haldnir þann 19. júní og 12. nóvember 2019.

Innlent og erlent samstarf

Mengunarvarnaráð hafna

Samkvæmt 13. gr. laga nr. 33/2004 um varnir gegn mengun hafs og stranda skal ráðherra að afloknum hverjum sveitarstjórnarkosningum skipa átta fulltrúa í mengunarvarnaráð hafna til fjögurra ára í senn. Umhverfisstofnun tilnefnir tvo fulltrúa og er annar þeirra formaður ráðsins. Hafnasamband Íslands tilnefnir þrjá fulltrúa, Samband íslenskra sveitarfélaga einn fulltrúa sem skal vera starfandi heilbrigðisfulltrúi og Samgöngustofa og Vegagerðin einn fulltrúa hvor.

Hlutverk mengunarvarnaráðs hafna er:

- a. að vera formlegur samstarfsvettvangur Umhverfisstofnunar og hafna um málefni sem varða viðbúnað og viðbrögð við bráðamengun innan hafnarsvæða,
- b. að stuðla að samstarfi og samhæfingu milli hafna um viðbúnað, samræmingu viðbragðsáætlana og viðbragða við bráðamengun,
- c. að gera tillögu til Umhverfisstofnunar um uppbyggingu og endurnýjun á mengunarvarnabúnaði í höfnum landsins og
- d. að koma með ábendingar og tillögur um innihald viðbragðsáætlana.

Skipað var í mengunarvarnaráð hafna í fyrsta sinn árið 2015 og var fyrsti fundur ráðsins haldinn 9. mars 2015. Árið 2019 voru tveir fundir haldnir í mengunarvarnaráði hafna.

Mengunarvarnaráð hafna hefur meðal annars samþykkt starfsreglur ráðsins og leiðbeiningar vegna viðbragðsáætlana hafna. Í samráði við ráðið er unnið að verkefni sem Umhverfisstofnun leiðir sem felst í að meta þörf á uppbyggingu og endurnýjun mengunarvarnabúnaðar í höfnum landsins. Ákveðið var að hefja vinnu við verkefnið árið 2015, en sú vinna fór af stað árið 2016. Árið 2017 var verkfræðistofan Verkís fengin til að vinna að þessu verkefni og skilaði stofan skýrslu í nóvember 2017, *MENGUNARVARNARBÚNAÐUR Í HÖFNUM: Niðurstöður greiningarvinnu - Tillögur að vali á kjarnahöfnum og búnaði*. Í framhaldi ákvað UST í samráði mengunarvarnaráð hafna að fá erlendan aðila til gera sjálfstætt áhættumat vegna mengunar og meta þörf fyrir uppbyggingu búnaðar, viðhalds og æfinga í höfnum landsins og var samið við Oil Spill Response Limited. Sérfræðingur OSRL fundaði með hafnarstjórum og fór í vettvangsskoðun í hafnir á Suðvesturhorninu, Norðurlandi og Austfjörðum og skilaði skýrslu með tillögum um hvað þyrfti að bæta á landsvísu og einnig hvers konar

mengunarvarnarbúnað þyrfti í höfnum miðað við áhættu. Skýrslan var kynnt bæði umhverfis- og auðlindaráðherra og mengunarvarnaráði hafna og í framhaldinu var ákveðið að hver höfn skyldi gera sitt áhættumat sem notað yrði til að meta búnaðarþörf.

Eitt af þeim atriðum sem gerð var athugasemd við í fyrrgreindri skýrslu OSRL var að misbrestur væri á að hafnir skiluðu inn viðbragðsáætlunum til Umhverfisstofnunar en samkvæmt reglugerð nr. 1010/2012 um viðbrögð við bráðamengun hafs og stranda ber höfnum að skila inn viðbragðsáætlun fyrir 1. mars ár hvert. Í maí 2019 héldu starfsmenn Umhverfisstofnunar vinnustofur á fimm stöðum á landinu til að fara yfir og aðstoða hafnir við gerð viðbragðsáætlana.

Kaupmannahafnarsamkomulag

Kaupmannahafnarsamkomulagið er samningur milli Norðurlandanna um gagnkvæma aðstoð við viðbrögðum við mengunaróhöppum á sjó. Umhverfisstofnun sótti aðalfund og fund í vinnuhópi Kaupmannahafnarsamkomulagsins árið 2019. Ísland hefur einnig tekið þátt í starfi norræns samstarfshóps lögfræðinga (Ad Hoc Working Group) sem settur var á fót í tengslum við starf Kaupmannahafnarsamkomulagsins árið 2018.

Skrifborðsæfing er haldin á vegum Kaupmannahafnarsamkomulagsins tvisvar á ári þar sem opinberir tengiliðir eru prófaðir. Tvær slíkar æfingar voru haldnar árið 2019 og tók Ísland þátt í þeim báðum.

EPPR/MOSPA

Árið 2013 gerðu ríki Norðurskautsráðsins með sér samkomulag um viðbrögð gegn bráðamengun vegna olíu, svonefnt *Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic* (MOSPA). Framkvæmd samkomulagsins er tengt vinnuhópi á vegum Norðurskautsráðsins sem nefnist EPPR (Emergency Prevention, Preparedness and Response) og vinnur að stefnumörkun er snýr að viðbrögðum við umhverfisslysum.

Ísland sótti fundi EPPR vinnuhópsins og sérfræðihópa árið 2019, en árlega eru haldnir tveir fundir.

Mengunarvarnaæfingar á vegum MOSPA eru almennt haldnar á tveggja ára fresti og var engin slík æfing haldin árið 2019. Árlega fer fram svokölluð tengiliðaprófun (connectivity test) þar sem upplýsingar um opinbera tengiliði eru prófaðar.